

Att skriva svenska med tengwar

Per Lindberg
Mellonath Daeron

Inledning

Feanors skrivtecken *tengwar* används olika beroende på språk. J.R.R. Tolkien lämnade inga regler eller exempel för svenska, så visst utrymme finns för godtycke. Denna guide utgår dock i möjligaste mån från Tolkiens publicerade manuskript, med gissningar utgående från kunskap om de övriga språkens skrivmod. Två varianter presenteras: ett tehta-mod och ett beleriandiskt mod. De bör inte förväxlas eller användas samtidigt. Beleriandmodet rekommenderas för officiellt bruk, där lätläslighet är ett viktigt krav.

Märk väl att vad som sägs här inte gäller för andra språk, som exempelvis engelska. Guider för *sindarin*, *quenya*, siffror med mera finns på www.forodrim.org/daeron/md_home.html.

Denna guide har tagits fram i samarbete med språkgillet Mellonath Daeron. Författaren står i stor tacksamhetsskuld till gillesmedlemmarna som tålmodigt nagelfarit en lång serie versioner och bidragit med kritik och förslag.

Övningar

Transkribera till latinska bokstäver:

ნჭჳ რთჳჲა ႁაყყაჲ. ლაჲა რთჳ ႁეყჳ ეჲა. რთჳჲეწმეცყჲა ყრჲ
ლენ მამა ყაჲრ ემნერა ბჲე ႁინ ატჲრბეჲრე ბეჲრატბარეცყ მარა
ან ႁეჲრეჲრე ႁრეჲრეტეცყან ბარე. ჲტაჲა რარ ႁრეჲრე ႁრეჲრეჲრატბა
1 ლაჲაჲა:

სყჲა ბეჲრე. მბჲე ვტეჲჲეჲრე: ემ ლეჲ ჲ მრეჲჲრეჲრე ႁრა ვ მამა.
სმ ბრეჲრე ႁ რე ႁრეჲრე. რე ემ სყჲაჲ მტჲჲე რაჲე ეჲრე: სე რეჲრე
რეჲრეჲრე ეჲრეჲრე ႁე ႁრეჲრე. სმ ბჲე რე მრეჲრე: ჲტე ႁტჲა ვრეჲრე

En transkriptionsövning till tengwar finns på samma webbplats som denna guide.

Regler för tehta-mod

- *Tehta* (tilläggstecken) för vokal placeras ovanför *tengwa* för efterföljande konsonant. Då *tengwa* saknas används en *stum vokalbärare*, 1. Exempel: **eka** skrivs $\acute{e}k\grave{a}$.
- Sådan lång vokal som i vissa lånord markeras med akut accent, sätts alltid på en *lång vokalbärare*, 1. Exempel: **idérik** skrivs $\acute{i}d\acute{e}r\acute{i}k$.
- Dubbeltecknad konsonant skrivs med en våglinje under *tengwan*. Exempel: **hatt** skrivs $\acute{h}\acute{a}t\grave{t}$.
- *tje*-ljudet skrivs med Calma. Exempel: **tjuv** skrivs $\acute{t}j\acute{u}v$.
- *sje*-ljudet skrivs med Aha. Exempel: **sked** skrivs $\acute{s}k\acute{e}d$, **station** skrivs $\acute{s}t\acute{a}t\acute{i}o\acute{n}$.
- **s** skrivs med Silme Nuquerna (omvänt Silme) då en *tehta* sätts ovanför. Exempel: **syster** skrivs $\acute{s}y\acute{s}t\acute{e}r$. Motsvarande regel gäller för **z**. Exempel: **zebrazon** skrivs $\acute{z}e\acute{b}r\acute{a}z\acute{o}n$.

Regler för Beleriands mod

- Både vokaler och konsonanter skrivs med *tengwar*. Exempel: **eka** skrivs $\acute{e}k\acute{a}$.
- De svenska vokalerna **å**, **ä**, **ö** skrivs **ao**, **ae**, **oe** med ett tecken för den andra vokalen över den första, som i \acute{a} , \acute{e} , \acute{o} . Exempel: **äter härlig höst** skrivs $\acute{e}t\acute{e}r\acute{h}\acute{e}r\acute{l}i\acute{g}\acute{h}\acute{o}st$.
- Dubbeltecknad konsonant skrivs med två likadana *tengwar*. Exempel: **hatt** skrivs $\acute{h}\acute{a}t\acute{t}$.
- **nn** och **mm** skrivs med Númen och Malta. Exempel: **gummipenna** skrivs $\acute{g}u\acute{m}m\acute{i}p\acute{e}n\acute{n}a$.
- Sådan lång vokal som i vissa lånord markeras med akut accent, markeras på liknande sätt med ett *andaith*, "lång-märke", som liknar accenten. Exempel: **idérik** skrivs $\acute{i}d\acute{e}r\acute{i}k$.
- Tecknen för **a** och **i** kan i kalligrafisk skrift ibland bli svåra att skilja från intelligande *tengwar*. Då kan de markeras med en prick ovanför. Exempel: $\acute{e}k\acute{a}$.

Gemensamma regler

- *ng*-ljudet skrivs med Noldo eller Nwalme, beroende på mod. Exempel: **finger** skrivs $\acute{f}i\acute{n}g\acute{e}r$ eller $\acute{f}i\acute{n}g\acute{e}r$, **ugn** skrivs $\acute{u}g\acute{n}$ eller $\acute{o}c\acute{a}n$. Men **n+g** är inte alltid ett *ng*-ljud. Exempel: **angöra** skrivs eller $\acute{a}n\acute{g}\acute{o}r\acute{a}$ eller $\acute{c}n\acute{a}c\acute{u}r\acute{a}$.
- **c** skrivs som **k** eller **s**, beroende på hur det uttalas. Exempel: **curry** skrivs $\acute{c}u\acute{r}r\acute{i}$ eller $\acute{c}o\acute{r}r\acute{i}$, **cirkel** skrivs $\acute{c}i\acute{r}k\acute{e}l$ eller $\acute{c}i\acute{r}k\acute{e}l$.
- **ck** skrivs som **kk**. Exempel: **nacke** skrivs $\acute{n}a\acute{c}k\acute{e}$ eller $\acute{n}a\acute{c}k\acute{e}$, **och** skrivs $\acute{c}h$ eller $\acute{c}h$.
- **x** skrivs som **ks**. Exempel: **växel** skrivs $\acute{v}\acute{e}x\acute{e}l$ eller $\acute{v}\acute{e}x\acute{e}l$.
- **q** skrivs som **k**. Exempel: **quisling** skrivs $\acute{q}u\acute{i}s\acute{l}i\acute{n}g$ eller $\acute{c}u\acute{i}l\acute{i}n\acute{g}$.
- Då en konsonant föregås av sin nasala variant, som i **nt**, **nd**, **mp**, **mb**, **nk** och **ng+g**, skriver man en våglinje ovanför konsonantens *tengwa*. Exempel: **endast** skrivs $\acute{e}n\acute{d}\acute{a}st$ eller $\acute{e}n\acute{d}\acute{a}st$.

Tengwar för svenska, tehta-mod

Konsonanter

1 Tinco ƿ t	2 Parma ƿ p	3 Calma ç tje	4 Qesse ƿ k
5 Ando ƿ d	6 Umbar ƿ b	7 Anga ç -	8 Ungwe ƿ g
9 Súle h -	10 Formen h f	11 Aha ç sje	12 Hwesta ç -
13 Anto h -	14 Ampa h v	15 Anca ç -	16 Unque ç -
17 Númen m n	18 Malta m m	19 Noldo ç -	20 Nwalme ç ng
21 Óre n -	22 Vala n w	23 Anna ç j	24 Wilya ç -
25 Römen ƿ r	26 Arda ƿ -	27 Lambe ç l	28 Alda ç -
29 Silme ç s	30 S. Nuquerna ç s	31 Esse ç z	32 E. Nuquerna ç z
33 Hyarmen λ h	34 Hw. Sindarinwa ç -	35 Yanta λ -	36 Úre o -

Vokaler

î i	í e	î a	î o	î u
ï y	ï ö	ï å	ï ä	

Special- och skiljetecken

Vokalbärare	Komma	Punkt	Utropstecken	Frågetecken	Parentes
ı	·	:	!	?	()

Tengwar för svenska, Beleriands mod

Konsonanter och vokaler

1 Tinco ƿ t	2 Parma ƿ p	3 Calma c k	4 Qesse q -
5 Ando ƿ d	6 Umbar ƿ b	7 Anga cg g	8 Ungwe q -
9 Süle h -	10 Formen h f	11 Aha d -	12 Hwesta d -
13 Anto h -	14 Ampa h v	15 Anca cd -	16 Unque d -
17 Númen m nn	18 Malta m mm	19 Noldo ca ng	20 Nwalme d -
21 Óre n n	22 Vala n m	23 Anna a o	24 Wilya d w
25 Römen r r	26 Arda r -	27 Lambe t l	28 Alda t -
29 Silme s s	30 S. Nuquerna y y	31 Esse z z	32 E. Nuquerna z -
33 Hyarmen h h	34 Hw. Sindarinwa d -	35 Yanta e e	36 Úre o u
A-tengwa c a	I-tengwa i i	J-tengwa j j	

Svenska vokaler

é å	ä ä	ö ö
-----	-----	-----

Special- och skiljetecken

Komma ·	Punkt :	Utropstecken !	Frågetecken ?	Parentes)
------------	------------	-------------------	------------------	---------------

Om denna guide: val av tecken

De flesta ljuden i rikssvenska har en given bokstav, och är lätta att placera in i tengwartabellen eftersom de är likadana i andra språk, som engelska eller sindarin. Appendix E ger oss god vägledning härvidlag. Ett fåtal ljud är problematiska, nämligen de som kan skrivas på olika sätt eller med flera bokstäver: ng-ljudet, j-ljudet, sje-ljudet och tje-ljudet.

I valet mellan ett rent *ortografiskt* mod, som slaviskt följer svensk rättstavning, och ett rent *fonematiskt* mod, där varje ljud har ett unikt tecken, har här valts två varianter:

- 1) Till tehta-modet har valts ett *reformerat ortografiskt* mod. Det följer svensk rättstavning med ett par enkla reformer för ng-, sje- och tje-ljuden, som fått egna tengwar.
- 2) Till Belerians-modet, där även vokaler skrivs med egna tengwar, har valts ett *mer strikt ortografiskt* mod, där endast ng-ljudet fått en egen tengwa.

ng-ljudet har en egen tengwa i regler och förlagor: Nwalme **ƿ** resp. Noldo **cc** i tehta-mod respektive Belerians-mod.

j-ljudet är svårare, då det förekommer i olika varianter i engelska och de midgårdas språken. Det kan vara konsonantiskt, halv vokalistiskt eller vokalistiskt, och ingå som del i andra ljud som palatalisering (muljering). Ljudet skrivs därför också på många olika sätt, beroende på språk. I ett svenskt tehta-mod motsvaras j-ljudet bäst av Anna **c**. Anga **ccj** är olämpligt då den tengwan snarare motsvarar engelskans tonande dj-ljud (som i John). Så för j-ljudet har ingen stavningsreform föreslagits, utan bokstaven j skrivs i tehta-mod med Anna **c** och i Belerians-mod med tengwan **j**.

sje- och **tje-ljuden** saknar exakt motsvarighet i engelska och de midgårdas språken. Uttalet varierar, och det är svårt att fastställa en rikssvensk variant.

Somliga uttalar sje-ljudet liknande tyskans ach-ljud (som i Bach), andra liknande engelskans sh-ljud (som i shell). Här har för tehta-modet valts Aha **cl**, som enligt Appendix E används för engelskans sh.

Somliga uttalar tje-ljudet som en ren frikativa, liknande tyskans ich-ljud (som i ich), andra med inledande t-ljud (som i engelskans church). Här har för tehta-modet valts Calma **cf**, som enligt Appendix E används för engelskans ch.

sje- och **tje-ljuden** är mer svårplacerade i Belerians-mod. I förlagorna används kolumn III för klusilerna [k] och [g]. Kolumn IV används för labiovelarer som [w], [kw] och [gw] (som i Ecuador och Guatemala), vilka saknas i svenskan. De frikativa sje- och tje-ljuden är däremot inte labiovelarer, som då inte passar i kolumn IV. Därför rekommenderas här att de skrivs ut helt enligt ordinarie svensk stavning.

Även de svenska vokaler **å**, **ä**, **ö** är svåra eftersom förlagor saknas.

Det finns en känd tehta för **æ**, som motsvarar ä. Den skrivs om en uppochnedvänd a-tehta: **ï**.

I tehta-modet har utgått från likheten mellan i och y: \dot{i} och \ddot{i} (en och två prickar), där dubblering av tehtan kan anses ange läpprundning av i till y. Samma slags läpprundning ger a > å, e > ö. Därför används här dubblerad a- och e-tehta för å och ö: \ddot{a} resp. \ddot{e} .

I Beleriand-modet behövs tengwar för de svenska vokalerna å, ä, ö. Skrivsätt med två vokaltecken i följd (aa, ae, oe) bör undvikas, då det skapar tvetydigheter och blir svårläst. Exempel: Boel, småaktig. Här har utgått från skrivsättet i yngre fornsvenska (1400-talets mitt) som använder **ao**, **ae**, **oe** med ett tecken för den andra vokalen över den första: $\overset{o}{a}$, $\overset{e}{a}$, $\overset{e}{o}$. Exempel finns på liknande bruk i tengwar, där vi ser exempel på o-tehta och förminskat Yanta över en tengwa. Vi får alltså: $\overset{o}{c}$, $\overset{e}{c}$, $\overset{e}{c}$.

Not. Tolkien använde ibland trema (två prickar, eng. *diaeresis*) över vokaler som e, a och o för att särskilt markera för engelskspråkiga läsare att vokalen skall uttalas separat, och inte vara stum eller ingå i en diftong. Exempel: Elenwë, Eärendil, Eöl. Detta bruk är dock mest förvirrande eftersom vokalerna då kan förväxlas med de svenska ä och ö. Elronds far heter alltså *Earendil* (med betoning på *-en-*) och inget annat. Trema bör alltså undvikas, utom vid strikt ordagranna citat ur Tolkiens texter.